

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Zastępca
Rzecznika Praw Obywatelskich
dr Jerzy ŚWIĄTKIEWICZ

00-090 Warszawa
Al. Solidarności 77

Tel. centr. 551 77 00
Fax 827 64 53

Warszawa, 26.03. 2004 r.

36423

RPO-469099-XII/04

Pani
dr Ewa Kralkowska
Sekretarz Stanu
w Ministerstwie Zdrowia

Szanowna Pani Minister,

w nawiązaniu do udostępnionego przy piśmie ZPP-93a/sk/2004 z dnia 10 marca br. projektu ustawy o zmianie ustawy o ochronie zdrowia psychicznego - przedstawiam uprzejmie, co następuje:

1. Rzecznik Praw Obywatelskich nie uczestniczy w zasadzie w sposób ciągły i systematyczny w procesie legislacyjnym, co nie pozwala mu na formułowanie szczegółowych opinii dotyczących wszystkich, poddawanych procedurze przygotowawczej, projektów aktów normatywnych. W niektórych wypadkach korzysta jednak z możliwości wypowiedzenia już na wstępnym etapie regulacji, czyniąc to przede wszystkim w sprawach dotyczących wolności i praw człowieka i obywatela. Skoncentrowanie uwagi na wybranych zagadnieniach nie może być jednak odczytywane jako milcząca aprobata Rzecznika dla innych rozwiązań projektu, które po jego uchwaleniu mogą być oceniane w trybie następczej kontroli przez Trybunał Konstytucyjny. Z tym koniecznym zastrzeżeniem odnoszę się zatem do uregulowań zawartych w nadesłanym projekcie.

2. W projekcie przewidziano między innymi powołanie „Rzecznika Praw Osób z Zaburzeniami Psychicznymi”, jako wyspecjalizowanego organu Ministra Zdrowia, działającego przy pomocy 16 zastępców (w każdym województwie) oraz przy pomocy Biura (art. 10 a ust. 5). Zadania tego Rzecznika i sposób ich realizacji zostały ramowo ustalone odpowiednio w ust. 4 i 7 projektowanego przepisu. Równocześnie upoważniono Ministra Zdrowia do określenia w statucie, nadanym w drodze zarządzenia, szczegółowych zadań Rzecznika i jego zastępców oraz organizacji Biura.

3 W uzasadnieniu proponowanej nowelizacji wskazano, że „konieczność powołania Rzecznika Praw Osób z Zaburzeniami Psychicznymi wynika z niemożności zagwarantowania przestrzegania wszystkich praw obywatelskich przez istniejące instytucje do tego powołane oraz z uwagi na fakt, że osoby zaburzone psychicznie nie są w stanie z różnych, najczęściej zdrowotnych przyczyn dochodzić swoich praw. Zdaniem projektodawców powołanie nowej instytucji nie stanowi ingerencji w zakres działania Rzecznika Praw Obywatelskich, czy Rzecznika Praw Pacjenta, gdyż instytucje te w swych działaniach bazują praktycznie i wyłącznie na pisemnych lub osobiście zgłaszanych skargach przez osoby pokrzywdzone. Osoby zaburzone psychicznie właśnie z powodu istnienia tych zaburzeń nie są najczęściej w stanie osobiście zgłosić swoich skarg, nie tylko z powodu, że są hospitalizowane, ale też dlatego iż nie są one w stanie złożyć pisemnych doniesień czy też skarg. Łamanie praw tych osób ma miejsce najczęściej w szpitalu, gdzie sędzia wizytujący nie jest w stanie „zauważyć” łamania praw, gdzie instytucja Rzecznika Praw Pacjenta nie sięga swym działaniem, a instytucja Rzecznika Praw Obywatelskich też nie może rejestrować tych skarg z przyczyn wyżej wymienionych. Dzięki obecności nowo proponowanej instytucji, obecnej właśnie w miejscu pobytu osoby z zaburzeniami psychicznymi, a więc głównie w szpitalu, możliwe będzie szybkie i bieżące reagowanie na przypadki łamania praw tej grupy osób.”

4. Odnosząc się zarówno do proponowanych uregulowań jak i uzasadnienia, to stwierdzić należy, że:

Po pierwsze: nazwa proponowanej instytucji - „Rzecznik Praw Osób z Zaburzeniami Psychicznymi” wprowadza w błąd co do zakresu jej uprawnień. Z proponowanych przepisów wynika, że Rzecznik otacza swą pomocą i ochroną wyłącznie osoby z zaburzeniami psychicznymi, korzystające ze świadczeń zakładu psychiatrycznej opieki zdrowotnej, a więc nie ma podstaw do tego, aby występował w sprawach osób nie posiadających takiego statusu, a będących np. pensjonariuszami placówek opieki społecznej - wykazującymi anomalie psychotyczne (art. 10 a ust. 1)

Po drugie: z proponowanej ustawy wynika, że rzecznicy istnieją na poziomie województwa - jak zatem miałyby wyglądać realność postulatu „obecności nowo proponowanej instytucji” (str. 14 uzasadnienia) w miejscu pobytu osoby z zaburzeniami psychicznymi.

Po trzecie: nie jest prawdą, że Rzecznik Praw Obywatelskich w swych działaniach „bazuje praktycznie i wyłącznie na pisemnych lub osobiście zgłaszanych skargach przez osoby pokrzywdzone” (str. 14 uzasadnienia). W rozumowaniu tym całkowicie pominięto działalność wizytacyjną - kontrolną Rzecznika, pozwalającą mu zbadać każdą sprawę (nawet bez uprzedzenia) na miejscu (art. 13 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 12 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich - Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147). Zgodnie z art. 9 wymienionej ustawy z 1987 r., Rzecznik podejmuje też czynności na wniosek obywateli lub ich organizacji, na wniosek organów samorządów, na wniosek

Rzecznika Praw Dziecka i z własnej inicjatywy. W tym zakresie zadania Rzecznika Praw Osób z Zaburzeniami Psychicznymi określone w art. 10a ust 4 projektu powtarzają materię ustawowo przyporządkowaną Rzecznikowi Praw Obywatelskich. W zestawieniu ze stosunkowo wąsko projektowanymi uprawnieniami Rzecznika Praw Osób z Zaburzeniami Psychicznymi, kompetencje Rzecznika Praw Obywatelskich (zwłaszcza w zakresie korzystania ze środków procesowych) wydają się dawać bardziej skuteczną gwarancję ochrony praw osób wykazujących zaburzenia psychiatryczne.

Po czwarte: Zasadnicze wątpliwości budzi proponowane uregulowanie art. 10a ust. 7 pkt 2, tj. danie Rzecznikowi i jego zastępcom prawa wglądu do dokumentacji lekarskiej. Uprawnienia tego nie uzasadniają zadania Rzecznika określone w ust 4. Doprecyzowania wymagałoby także prawo Rzecznika i jego zastępców do „reprezentowania, na wniosek osoby z zaburzeniami psychicznymi, jej interesów w postępowaniach przed sądami powszechnymi i organami administracji” (art. 10a ust. 7 pkt 6 projektu).

5. Rzecznik Praw Obywatelskich nie odnosi się do celowości tworzenia instytucji Rzecznika Praw Osób z Zaburzeniami Psychicznymi w obecnej sytuacji finansów publicznych państwa i projektowanych w tym zakresie oszczędności. Rzecznik podziela natomiast pogląd projektodawców, że osoby z zaburzeniami psychicznymi są szczególnie narażone na łamanie ich praw, ale dotyczy to w znacznie większym stopniu osób, które znajdują się poza zakładami psychiatrycznej opieki zdrowotnej.

6. Niejako na marginesie powyższych wywodów nasuwa się uwaga natury legislacyjnej, odnosząca się do sformułowania upoważnienia do wydania aktu wykonawczego przez Ministra Zdrowia (art. 10a ust. 6). Mam świadomość, że statuty poszczególnych jednostek organizacyjnych są przyjmowane w formie zarządzeń właściwych ministrów. Jednakże w tym konkretnym wypadku należałoby rozważyć formę rozporządzenia, a to ze względu na przewidywane w tym akcie regulowanie szczegółowych zadań Pełnomocnika i jego zastępców odnoszących się przecież wprost do problematyki praw osób z zaburzeniami psychicznymi. Aby uniknąć zarzutu blankietowości upoważnienia, powinno ono zostać zredagowane w sposób przewidziany w art. 92 ust. 1 Konstytucji RP, to jest uwzględniający między innymi wytyczne dotyczące treści aktu.

Z wyrazami szacunku

/-/